

Biện pháp sử dụng trò chơi học tập nhằm phát triển khả năng định hướng không gian cho trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi

Phan Thị Phước*

*Trường Mầm non Hòa Phú, huyện Hòa Vang thành phố Đà Nẵng

Received: 19/3/2024; Accepted: 28/3/2024; Published: 5/4/2024

Abstract: This article proposes some measures to use learning games to develop spatial orientation abilities for 5-6 year old children. This will be the basis for using the learning game system in the best way to develop spatial orientation ability for 5-6 year old preschool children effectively.

Keywords: Learning games; measures to use learning games; Preschool children 5-6 years old

1. Đặt vấn đề

Nhấn mạnh về vai trò của khả năng (KN) định hướng không gian (ĐHKG) trong việc lĩnh hội tri thức B.B Ananhiop [6] nói: “Không có một hình thức hoạt động nào của trẻ trong quá trình học tập mà trong đó sự định hướng về không gian và thời gian không là điều kiện quan trọng để lĩnh hội các tri thức, kỹ năng, kỹ xảo, phát triển tư duy”. Sử dụng trò chơi học tập (TCHT) trong dạy học là hiện thực hóa quan điểm dạy học phát triển và dạy học lấy trẻ làm trung tâm. Vì thế một trong những phương pháp phát triển KN ĐHKH cho trẻ mẫu giáo hiệu quả có thể kể đến đó là TCHT.

Thực tế hiện nay, khi sử dụng TCHT phát triển KN ĐHKH cho trẻ mẫu giáo (MG) 5-6 tuổi GV chưa chú ý đến tính chủ động cũng như tính tích cực hứng thú của trẻ trong khi chơi. Do đó, nghiên cứu vấn đề sử dụng TCHT nhằm phát triển KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi là vô cùng cần thiết và cấp bách.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Vai trò của TCHT trong sự phát triển KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi

J. A. Comenius là người đầu tiên nghiên cứu về lý luận và thực tiễn sử dụng TCHT. Khi tham gia vào TCHT với tư cách là một chủ thể tích cực, trẻ được thỏa mãn nhu cầu vui chơi cùng bạn, đồng thời trẻ giải quyết các nhiệm vụ nhận thức. Qua đó trẻ được hình thành và củng cố các biểu tượng về không gian trên cơ sở vốn biểu tượng được phát triển, KN ĐHKH của trẻ cũng được phát triển từ thấp lên cao.

Tóm lại, quá trình chơi TCHT giúp trẻ lĩnh hội, tiếp thu kiến thức, kinh nghiệm cho bản thân, giúp trẻ phát triển về mọi mặt. Đồng thời những phẩm chất trí tuệ cũng được hình thành như sự nhanh nhẹn, sự sáng tạo, linh hoạt, trung thực, tính kỉ luật, và khả năng suy nghĩ độc lập của trẻ được rèn luyện.

2.2. Đề xuất biện pháp sử dụng TCHT nhằm phát triển KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi

2.2.1. Nhóm biện pháp chuẩn bị các điều kiện để phát triển KN ĐHKH thông qua TCHT

a. Suu tầm, lựa chọn và xây dựng ngân hàng TCHT nhằm phát triển KN ĐHKH cho trẻ.

*Mục đích: Làm đa dạng, phong phú ngân hàng TCHT giúp GVMN dễ dàng, thuận lợi trong việc lựa chọn và sử dụng các TCHT nhằm phát triển KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi.

*Nội dung và cách tiến hành: Các TCHT được sưu tầm từ các nguồn khác nhau như trong dân gian, trong các tài liệu khoa học GDMN sưu tầm từ bạn bè, đồng nghiệp, trên mạng thường rất phong phú, đa dạng cả về nội dung và hình ảnh nên gây hứng thú và hấp dẫn cao đối với trẻ.

Sưu tầm TCHT nhằm phát triển KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi được tiến hành qua 3 giai đoạn: giai đoạn chuẩn bị; giai đoạn sưu tầm; giai đoạn theo dõi, đánh giá, hiệu chỉnh và sắp xếp các TC thành hệ thống.

*Điều kiện vận dụng: GV cần nghiên cứu nội dung chương trình GDMN cho trẻ MG 5-6 tuổi, nguyên tắc sưu tầm TCHT làm cơ sở định hướng cho việc xác định mục tiêu, nội dung, nhiệm vụ khi trẻ tham TCHT.

b. Thu hút trẻ cùng xây dựng môi trường nhằm tạo điều kiện cho trẻ tham gia TCHT phát triển KN ĐHKH.

c. Thu hút trẻ cùng xây dựng môi trường vật chất

*Mục đích, ý nghĩa: Đây là cơ hội để GV, nhà trường kêu gọi sự phối hợp từ phía phụ huynh trong việc làm phong phú các vật dụng, đồ dùng, nguyên liệu để xây dựng môi trường cho trẻ khám phá và có điều kiện phát triển KN ĐHKH cho trẻ.

*Nội dung và cách tiến hành: GV đặt vấn đề, hướng dẫn trẻ chuẩn bị đồ dùng, đồ chơi theo nội

dung TC. Sau đó dành thời gian cho trẻ tự thảo luận, bàn bạc xem sẽ chơi như thế nào, ai sẽ làm gì, cần những vật liệu, đồ chơi gì để chơi.

***Điều kiện vận dụng:** Môi trường vật chất cần an toàn, đủ về số lượng, phong phú, đa dạng, ưu tiên các loại vật liệu ở dạng mở và phải thường xuyên thay đổi để phù hợp với điều kiện của nhóm lớp hợp với nội dung TC của trẻ.

d. Xây dựng môi trường tâm lý

***Mục đích, ý nghĩa:** Xây dựng môi trường tâm lý tích cực sẽ tạo cho trẻ cảm giác tự tin, thoải mái, an toàn, dễ chịu, thân thiện trong khi chơi.

***Nội dung và cách tiến hành:** GV phải tạo cho mọi trẻ cảm thấy được yêu thương và được đối xử công bằng. Khi đánh giá sự tiến bộ của trẻ nên đánh giá so với bản thân trẻ, tránh việc so sánh trẻ với nhau để tạo cảm giác tự ti không tốt cho trẻ.

***Điều kiện thực hiện:** GV cần lắng nghe, thấu hiểu, tôn trọng và luôn khuyến khích trẻ tích cực khi tham gia TC. GV cần chú ý đến cử chỉ, thái độ và hành vi của mình đối với mọi người xung quanh đặc biệt là trong quá trình giao tiếp, ứng xử với trẻ không chỉ trong khi tổ chức TCHT phát triển KN ĐHKH mà cần nhất quán trong tất cả các hoạt động chăm sóc và giáo dục trẻ.

2.2.2. Nhóm biện pháp tác động để phát triển KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi thông qua TCHT

a. Tạo hình hướng hấp dẫn TC học tập để thu hút trẻ chơi

***Mục đích, ý nghĩa:** Sử dụng tình huống chơi có tính vấn đề sẽ phát huy tính tích cực, độc lập của trẻ trong TC, tăng sự hấp dẫn của TC, thỏa mãn nhu cầu nhận thức của trẻ kích thích trẻ tìm tòi, xem xét đối tượng nghiên cứu.

***Yêu cầu, cách tiến hành**

- Yêu cầu: Phải phù hợp với đặc điểm nhận thức, vốn kinh nghiệm, sự hiểu biết và hứng thú của trẻ để trẻ có thể tự mình giải quyết được các tình huống.

- Cách tiến hành: Việc tạo cho trẻ hứng thú bằng nhiều cách khác nhau như: đưa ra lời gợi ý, đề nghị trẻ chơi, những câu hỏi ngắn, gợi mở tình huống chơi, cùng trẻ đàm thoại, trao đổi làm trẻ nhớ lại các TC đã từng chơi hoặc giới thiệu với trẻ về điều bí mật, về TC sắp chơi, cho trẻ làm thử, thực hành một hành động nào đó... để dẫn dắt trẻ vào TC.

***Điều kiện thực hiện:** Cần có đủ đồ dùng, đồ chơi, nguyên vật liệu cần thiết để GV có thể linh hoạt tạo nên tình huống hấp dẫn thu hút trẻ tham gia TCHT. GV có sự hiểu biết kết hợp sự sáng tạo trong mỗi chủ đề để có thể cùng một nội dung chơi nhưng cách thức

chơi khác nhau giúp trẻ phát triển KN ĐHKH thông qua TCHT mà không nhàm chán.

b. Phân nhóm trẻ chơi để trẻ hỗ trợ và phát huy hết KN ĐHKH qua các TCHT

***Mục đích, ý nghĩa:** Tổ chức các hoạt động chơi các TCHT nhằm phát triển KN ĐHKH cho trẻ dưới nhiều hình thức khác nhau.

***Yêu cầu, cách tiến hành**

- Yêu cầu: GV cần nắm được đặc điểm tâm lý nói chung và đặc điểm nhận thức nói riêng của trẻ để phân nhóm chơi cho trẻ phù hợp với nhu cầu hứng thú, trình độ, khả năng nhận thức tương đối đồng đều giữa những trẻ trong từng nhóm trẻ chơi hay giữa các nhóm trẻ chơi với nhau của trẻ.

- Cách tiến hành: GV xác định nhiệm vụ dạy học của TC trong từng hoạt động mà lựa chọn hình thức tổ chức TC cho phù hợp.

***Điều kiện thực hiện:** Khi phân nhóm trẻ, GV chú ý đến đặc điểm cá nhân của mỗi trẻ để có biện pháp đối xử cá biệt: đối với những trẻ có khả năng tốt, nhanh nhẹn cần giao cho trẻ những nhiệm vụ chơi khó, phức tạp hơn phù hợp với khả năng của trẻ, đối với những trẻ khả năng còn chậm, GV cần đưa ra nhiệm vụ chơi đơn giản, vừa sức với khả năng trẻ.

c. Hướng dẫn trẻ chơi giúp trẻ nắm được nhiệm vụ của TCHT

***Mục đích:** Giúp trẻ tiếp nhận và nắm được nhiệm vụ chơi, cách chơi, luật chơi để có thể tham gia vào TC, thực hiện và giải quyết được các nhiệm vụ nhận thức đặt ra trong TC.

***Yêu cầu, cách tiến hành**

- Yêu cầu: Khi hướng dẫn trẻ chơi cần sử dụng lời nói ngắn gọn, rõ ràng, dễ hiểu để giới thiệu và giải thích về TC. Đối với những TC mới hoặc khó, GV cần làm mẫu cho trẻ xem và cho trẻ được chơi thử hoặc thực hành một hành động chơi nào đó.

- Cách tiến hành: GV hướng dẫn trẻ thực hiện hành động KN ĐHKH, luật chơi ứng với nhiệm vụ ĐHKH của TC như thế nào là đúng và như thế nào là sai. Phổ biến cách chơi, rõ ràng, chính xác, theo trình tự logic, của TC. GV có thể cho trẻ chơi thử.

***Điều kiện thực hiện:** GV tạo cơ hội, điều kiện cho trẻ được cùng cộng tác chơi với cô và với các bạn. Giáo dục trẻ tính đoàn kết, yêu thương, giúp đỡ bạn trong quá trình thực hiện TC.

2.2.3. Nhóm biện pháp đánh giá KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi thông qua TCHT

a. Sử dụng lời khen ngợi, động viên, khuyến khích trẻ trong khi chơi

*Mục đích: Tạo cơ hội cho trẻ được luyện tập một cách tự tin, mạnh dạn, hào hứng, hăng hái tham gia hoạt động, hoàn thành nhiệm vụ chơi đã đề ra, góp phần hình thành những xúc cảm, tình cảm cho trẻ với TCHT.

*Yêu cầu, cách tiến hành

- Yêu cầu: GV cần phải quan sát quá trình chơi của trẻ để động viên, khuyến khích kịp thời, tạo hứng thú cho trẻ tham gia chơi. Nhắc nhở, đánh giá của GV cần phải chính xác, khách quan và mang tính động viên, khuyến khích trẻ, tránh nói nặng nề, xúc phạm trẻ.

- Cách tiến hành: Quan sát, theo dõi quá trình trẻ chơi để nhắc nhở, động viên, khuyến khích kịp thời kết quả chơi của trẻ hoặc những sáng kiến, ý tưởng chơi mới của trẻ giúp trẻ cố gắng vượt qua khó khăn, tìm kiếm cách thức giải quyết hoàn thành nhiệm vụ chơi.

*Điều kiện thực hiện: Khi động viên, khen ngợi trẻ cần: chân thành và cụ thể với lời khen dành cho trẻ; sử dụng lời khen một cách thực tế đi kèm với những tiêu chuẩn nhất định; cẩn thận những lời khen mà trẻ không cần phải quá nỗ lực mới đạt được; khuyến khích trẻ tập trung vào KN cụ thể không phải dựa trên những so sánh giữa chúng với những đứa trẻ khác.

b. Khuyến khích trẻ tự nhận xét, đánh giá kết quả quan sát của bản thân và bạn khác khi tham gia TCHT

*Mục đích: Việc lôi cuốn trẻ tham gia vào việc tự kiểm tra, đánh giá kết quả chơi của mình và của bạn sẽ giúp trẻ nhận ra những lỗi sai mà trẻ mắc phải trong quá trình chơi và từ đó biết điều chỉnh, sửa sai trong những lần chơi khác, mặt khác tham gia đánh giá còn giúp trẻ rèn luyện và phát triển ngôn ngữ nói mạch lạc, sự mạnh dạn, tự tin ở trẻ.

*Yêu cầu, cách tiến hành

- Yêu cầu: Cho trẻ được tự đánh giá quá trình trẻ tham gia TC và kết quả chơi của bản thân và của bạn, sau đó GV nhận xét đánh giá quá trình và kết quả chơi của trẻ. GV cần đánh giá một cách công tâm, tạo cho trẻ sự tự tin và cố gắng hơn trong các TC sau.

- Cách tiến hành: Khi hình thành kỹ năng tự đánh giá của trẻ, GV chỉ cho trẻ thấy được việc thực hiện các thao tác, hành động đúng, phải chỉ ra những yêu cầu cụ thể về nhiệm vụ chơi cho trẻ trong hoạt động, để giúp trẻ dễ dàng so sánh, đánh giá và điều chỉnh hoạt động của mình sao cho đáp ứng với yêu cầu của cô.

*Điều kiện thực hiện: GV phải luôn chú ý đến

tính khách quan và sự công bằng, giúp trẻ nhận thấy được những ưu điểm và nhược điểm của mình, những gì đã làm được và những gì còn thiếu sót, chưa hoàn thiện, cần chỉnh sửa mà vẫn duy trì được hứng thú của trẻ.

c. GV đánh giá và điều chỉnh việc sử dụng TCHT nhằm phát triển KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi

*Mục đích: Đánh giá trong giáo dục là một quá trình hình thành nhận định, phán đoán về kết quả của quá trình giáo dục, phân tích những thông tin thu được, đối chiếu với mục tiêu, tiêu chuẩn đề ra nhằm cải tạo thực trạng và điều chỉnh, nâng cao chất lượng giáo dục trẻ.

*Yêu cầu, cách tiến hành

- Yêu cầu: Cần xây dựng kế hoạch đánh giá kết quả thực hiện sử dụng TCHT cụ thể, chi tiết bao gồm việc đánh giá quá trình thực hiện kế hoạch dài hạn và ngắn hạn.

- Cách tiến hành: Đánh giá thông qua quan sát hoạt động của trẻ trong khi chơi; thông qua đàm thoại, trò chuyện với trẻ; thông qua sản phẩm hoạt động chơi của trẻ.

*Điều kiện thực hiện: Tổ chức đánh giá theo các hình thức: đánh giá thường xuyên và đánh giá định kì.

3. Kết luận

Hiểu được tầm quan trọng việc sử dụng TCHT trong việc phát triển KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi, tác giả đã xây dựng các nhóm biện pháp sử dụng TCHT nhằm phát triển KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi. Giữa các nhóm biện pháp, tác giả triển khai thực hiện nhiệm vụ theo từng công việc cụ thể, kết quả thực hiện công việc của bước trước sẽ là cơ sở tiến hành công việc của bước tiếp theo. Như vậy, các nhóm biện pháp này có mối liên hệ chặt chẽ với nhau, bổ sung cho nhau nhằm phát triển KN ĐHKH cho trẻ MG 5-6 tuổi.

Tài liệu tham khảo

[1]. Đinh Thị Nhung (2000), *Toán và phương pháp hình thành các biểu tượng toán học cho trẻ mẫu giáo*, NXB ĐHQG Hà Nội.

[2]. Đinh Thị Bích Hậu, Bùi Thanh Xuân (2020), *Một số TC về biểu tượng định hướng trong không gian tạo cơ hội phát triển các lĩnh vực cho trẻ mầm non*. Tạp chí giáo dục, Số đặc biệt kì 1 tháng 5/2020, tr 57-62

[3]. Đỗ Thị Minh Liên, Nguyễn Ngọc Bảo (2007), *Giáo trình sử dụng TC học tập nhằm hình thành các biểu tượng toán học sơ đẳng cho trẻ mầm non*, NXB Đại học Sư phạm